

Razmerje prizivnih razlogov in sodbenih razlogov.

Univ. prof. dr. Ant. Skumovič.

Vsako pravdno postopanje — to kaže že izraz „postopanje“ sam — se vrši v določenih oblikah v tem zmislu, da je po zakonu predpisano, kako se morajo pravdna dejanja vršiti; „obličnost“ postopanja v tem pomenu besede je pač isto kar izključitev brezrednosti postopanja, katere ne more in ne sme dopustiti noben zakon, ker bi onemogočila ali vsaj otežkočila vsako pravočasno in pravično razsojanje. (Gl. Klein, Vorlesungen str. 219.).

Formalnosti postopanja pa niso nikdar — drugače je bilo vsekakor v gotovi meri na primer v starorimskem pravu — same sebi smoter, nego so vedno samo sredstvo k določenemu smotru, namreč k temu, da spozna razsojajoči sodnik najkrajšim in hkratu najsigurnejšim potom, kaj da je „prav“.

Oziraje se torej na to, da po takozvanem „formalnem“ pravu predpisane „oblike“ pravnih dejanj niso določene zavoljo sebe samih, ampak da imajo služiti omenjenemu smotru, sodnik pač nikdar ne more priti v položaj, da bi si pri izidu pravde rekel, nekako obsojajoč svojo sodbo, da je — žal — formalno pravo ugonobilo ali pogoltnilo materijelno pravico. Da se sodnika ne loti nikdar taka resignacija, temu je seveda predpogoj to, da ne uporablja oziroma, ne razlaga dotičnih formalnosti v zakonitih določilih — ako so le-ta še tako važna — oklepajoč se edinole besedila predpisov, „formalno“, to se pravi, brez ozira na izven njih ležeči smoter postopanja.

Na drugi strani mora pa biti tudi izključeno, da sodnik — tudi če bi bil še tako strasten privrženec moderne, a hvala Bogu zmirom bolj pozabljene teorije „svobodne pravne presoje“ — pusti v nemar določila gledé postopanja enostavno tedaj, kadar bi (po njegovem mnenju) njih vpoštevanje v konkretnem slučaju povzročilo, da se s sodbo ne zadošča materijalnemu pravu. Veljati mora načelo, ki sicer v nobenem zakonu ni izrecno usta-

novljeno, a vzlic temu velja, ker iz narave stvari same izhaja, namreč načelo zanesljivosti pravnih dejanj: „mož beseda“ mora veljati tudi glede njih v tem zmislu, da more stranka vedeti za gotovo, pri čem da je gledé obstoja in vsebine pravnega, po nasprotniku izvršenega dejanja; brez nevarnosti naj se lahko zanese na primer na to, da zamuda od strani nasprotnika — pravdna dejanja v širšem zmislu so tudi opustitve — ostane — razen če pride do samo pod gotovimi pogoji dopustne postavitve v prejšnji stan — z amuda, ki z ozirom nanjo lahko izvaja to ali ono po zakonu natančno določeno konsekvenco.

Tem manj pa bo dopustno, da bi izpregledal sodnik važen nedostatek pri pravdnem dejanju tedaj, kadar gre samo navidezno za „formalnost“, to je, kadar gre za slučaj, da določa formalno pravo v resnici ne samo, kako mora stranka nastopiti, temveč to, kaj mora v to svrho storiti, da je smatrati njeno dejanje kot tako, za kakršno je bilo v dosego gotovega pravnega cilja mišljeno in nameravano.

Kot tako pravdno dejanje pride z ozirom na civilnopravni red v poštev predvsem tudi priziv ali boljše rečeno prizivna izjava.

Ta izjava mora vsebovati med drugim tudi „določno kratko označenje razlogov izpodbijanja (prizivne razloge)“ (§ 467, št. 3. c. pr. r.)

Velevažnost te „formalnosti“ izhaja iz nasledka, ki je združen z nje preziranjem, namreč iz tega, da se mora priziv, ako temu (dozdevno jako preprostemu) predpisu ni zadoščeno, zavreči brez razprave v nejavni seji (§§ 471, št. 3 in 474 2. odst. c. pr. r.)

Velevažno je torej vprašanje, kedaj je priziv gledé označenja prizivnih razlogov zgrešen v tem zmislu in s to posledico, da mora ostati brezuspešen?

Razlaga, ki jo je podalo bivše avstrijsko justično ministrstvo, pač ni mnogo pripomogla k pravilni rešitvi tega vprašanja, kajti da so „prizivni razlogi — razlogi izpodbijanja prvosodne sodbe“ je samo že v zakonu samem nahajajoča se prazna fraza („razlogi izpodbijanja“) in tudi opozoritev na to, da mora priziv vsebovati izjavo, v kateri točki je sodba nepravilna in zakaj, ne razjasnjuje jedra stvari; kaj je ta „točka“ (sodbe) v splošnosti in kedaj je zadostno označena, to je baš ono, kar zanima teoretika in prakтика kar najbolje. Smernico za pravilno rešitev

tega vprašanja nam daje zdaj že kot *communis opinio* veljajoče spoznanje, da materialna nepravilnost sama na sebi ne zadostuje za prizivno izpodbijanje sodbe, ali da je, kakor povdarja Klein (*Vorlesungen*, str. 251) to, če sodba (sploh) „pravemu pravu“ ne ne odgovarja — izvzemši hibe v presoji ali v postavljanju dejstev pod zakonita določila — edino tedaj zakoniti prizivni razlog, ako se je dalo temu nesoglasju med sodbo in „pravim pravom“ izogniti pri natančnem vpoštevanju predpisa o pravnem postopanju in zlasti pri izpolnjevanju vseh po civilnopravnem redu sodišču naloženih dolžnosti.

Prizivni razlog v zmislu § 467, št. 3. c. pr. r. je torej le tedaj določno naveden, ako iz te navedbe brezdvomno izhaja, v kateri za podlago ali sopodlago sodbe vzeti dokazni ali pravni domnevi prvega sodišča, oziroma v katerem nedostatku pravnega postopanja vidi prizivatelj vzrok ali sovzrok nepravilne presoje stvari; s tem je že rečeno, da kot prizivni razlog ne more priti nikdar v poštev — pomanjkljivost postopanja samo kot taka, to se pravi brez izrecnega ali vsaj iz navedeb izhajajočega ozira na to, da je in kako je (po prizivateljevem mnenju) ta pomanjkljivost njemu (prizivatelju) v kvar vplivala na razsodbo stvari.

Priziv je na primer (v tem delu) zgrešen, ako navede prizivatelj pod naslovom „pomanjkljivosti postopanja“ to in edino to, da je prvi sodnik — ne da bi bil podan zakoniti predpogoj za to — opustil zaprisežbo te ali one priče; v tem slučaju bi bil prizivni razlog še le tedaj „kratko, a določno označen“, če pristavi prizivatelj, da je ta brez zakonitega povoda nezapriseženo zaslišana priča v tem ali onem oziru nepravo izpovedala — kajti priziv ni abstraktna ali brezpredpogojna kritika sodbe ali postopanja, na kojega podatke se sodba opira, temveč je mišljena kot smotrena kritika, s katero hoče prizivatelj razkriti vzročno zvezo med sodbo in dozdevno storjeno napako v dokazni oceni, ali v pravni presoji ali slednjič v postopanju samem.

Zakonita označba prizivnega razloga — to je pač jasno — ni torej že, če se splošno navaja, „da se uveljavlja prizivni razlog nepravilne pravne presoje, napačne ocene dokazov in pomanjkljivosti postopanja“; to bi v zvezi s primernim prizivnim pred-

logom pač tedaj zadostovalo, če ne bi bil priziv po civ. pr. redu — in to je brezdvomno (§ 462 odst. 1, 482, 483, 498, 1. odst. c. pr. r.) — „omejen“ priziv, v tem zmislu, da mora pretehtanje izpodbijane sodbe po prizivnem sodišču ostati v mejah, začrtanih na eni strani po prizivnem predlogu in na drugi strani po prizivnih razlogih.

Izrecna navedba pravdo-tehnično označenih prizivnih razlogov, to je uporaba zgoraj navedene „trilogije“ (oz. enega dela iz le-te) z besedami, ki so se pač vsled svoj čas izišlih prizivnih obrazcev v praksi udomačile,¹⁾ je odveč, ako in kolikor izhaja iz nadaljne vsebine priziva razločno in brez dvoma, v čem vidi prizivatelj error judicandi ali procedendi, ki povzročata ali vsaj s povzročajo nepravilnost sodbe, na primer: z izvajanjem, da je prvi sodnik povsem pomotno smatral, da zahtevek na izplačilo konvencionalne globe v zmislu § 1336 obč. drž. zak. radi tega ni utemeljen, ker tožitelj ni trdil, kamoli dokazal, da je on vsled izpolnitvene zamude nasprotnikove sploh trpel kako škodo, je prizivatelj zadostno jasno in določeno označil to, radi česar se priziva ali v čem tiči po njegovem mnenju nepravilnost razsoje, in stvar ne bi postala niti najmanje bolj jasna, če bi tudi izrecno izjavil, da „uveljavlja prizivni razlog napačne pravne ocene“.

Temu nazoru tudi ne nasprotuje določilo § 467, št. 3 c. pr. r., da mora prizivni spis vsebovati „določno izjavo, v koliko

¹⁾ Da nekako „rituelno“ naštetje prizivnih razlogov (z omenjenim pravdo-tehničnimi izrazi) na čelu priziva v tem ali onem slučaju služi več ali manj preglednosti prizivne vsebine in tvori zanjo nekako ogrodje, je druga stvar, stvar koja z le-tem vprašanjem, v čem da obstoja bistvo navedbe „prizivnih razlogov“ v zmislu § 467, št. 2 c. pr. r. nima ničesar opraviti.

Mimo grede — in sicer samo tako, ker stvar kot taka ne sodi v okvir teh izvajanj, — bodi omenjeno, da tudi vdomačena označba, „da se sodba prvega sodišča v nje celem obsegu“ izpodbija, nima splošne, pripisane jej važnosti; ako obstoja sodba iz več sestavnih delov, to se pravi, ako je bilo razsojeno o več tožbenih zahtevkih, služijo te besede pač zgoraj omenjeni vsebinski preglednosti priziva, a tudi v tem slučaju one seme po sebi niso bistvenega značaja; zgolj z njimi ni nič pomagano, ako prizivatelj potem ni gledé vsakega posameznega dela — v kolikor ni stvar na primer taka, da ima neutemeljenost prvega zahtevka za logično posledico nepravilnost vseh nadaljnjih zahtevkov — navedel posamezno hibo v dokazni oceni ali v pravni presoji ali v postopanju.

se sodba izpodbija“, — kajti šlo je zakonodajalcu očitno vendar le za to, da je priziv na način sestavljen, ki izključuje vsak dvom o tem, v kateri smeri smatra prizivatelj sam sodbo za opravičeno, oziroma v koliko jo hoče pustiti neizpodbijano; tak dvom pa ne more nastati v slučajih — in ti so najbolj navadni — v katerih gre za enoten izrek o stvari, na primer, da se edini tožbeni zahtevek zavrne ali da se toženca na plačilo tega in tega edino zahtevanega zneska obsodi; v tem slučaju je s tem, da izpodbija prizivatelj sodbo, brezdvomno označeno, v koliko jo izpodbija, namreč, v nje celem obsegu.

Gledé izreka o stroških — kolikor je ta samó zakonita posledica enotne izgube pravde — pa je zgorajšnja formula ali fraza le tedaj potrebna, ako je priziv mišljen tudi proti odmerjenju (ali razdelitvi) stroškov, sicer pa mora načeloma ugodna usoda glavne prizivne stvari samo ob sebi tudi zadeti stroške postopanja prve stopnje. Izjeme so pač mogoče, to se se pravi: v posameznem slučaju je potrebno, da izpodbija prizivatelj sodbo „v nje polnem obsegu“ v tem zmislu, da naj bode izrek o stroških prvosodnega postopanja kot tak, namreč tudi tedaj, ako bi ostala sodba potrjena v glavni stvari, predmet posebne prizivosodne presoje. Toženec izpodbija na primer sodbo, ki tožbenemu zahtevku ustreza, z ozirom na to, da je sodnik njemu naložil povrnitev stroškov, dočim bi moral — po prizivateljevem mnenju uporabiti določilo § 45 c. pr. r. in obsoditi zmagujočega tožitelja v povrnitev stroškov. Seveda tudi v takem slučaju ne povzroči že izjava „izpodbijanja sodbe v nje polnem obsegu“ zgoraj omenjene posebne presoje glede izreka o stroških, ampak ta izrek postane — če se potrdi sodba — predmet prizivosodne presoje tedaj in le tedaj, ako je prizivatelj, ki trdi v glavni stvari in na prvem mestu, da sploh ni pripoznal tožbenega zahtevka ali ki zanika iztožljivost (dobrim šegam nasprotujoče) tožbene zahteve, v tem oziru uveljavil poseben prizivni razlog, bodisi razlog napačne pravne presoje — prvo sodišče je bilo mnenja, da določilo ne velja glede odgodenega prvega naraoka — bodisi prizivni razlog napačne dokazne ocene, češ, da je prvi sodnik napačno smatral, da je prizivatelj (toženec), po tožitelju izvansodno (pred vložbo tožbe) na plačilo opominjan, zanikal tožiteljevo zahtevo.

Na mestu je poudarjati, da zakon ne razločuje med navedbo in izvajanjem razlogov ali natančneje rečeno, c. pr. red ne navaja kot nedopustno vsebino prizivnega spisa „izvajanj“ prizivnih razlogov: priziv se torej nikdar ne zavrže radi tega, ker „prizivni razlog ni ali ni zadostno izvajan“. Pravi, ker zakoniti razlog za to, da je priziv v zmislu § 472 c. pr. r. zavrniti, ozir. da mu ni ugoditi pri razpravi, more biti edino le to, da prizivu nedostaje „kratke določbe označbe prizivnega razloga“ ali z drugimi konkretnimi besedami rečeno, ker ni brezdvomno iz priziva spoznati, v čem vidi prizivatelj error iudicandi ali procedendi. Posebnih izvajanj glede prizivnih razlogov zakon ne zahteva, nasprotno so taka izvajanja, kadar gre za prizivni razlog „napačne pravne ocene“ vsled določila § 78 zadnji odst. c. pr. r. izključena razun če sta se stranki ustni prizivni razpravi odpovedali. V le-tem slučaju so pa pravna izvajanja tudi v prizivnem spisu (le) dopustna, ne ker so bistveni del tega spisa, ampak zgolj radi tega, ker postaja vsled obojestranske odpovedi iz pripravljalnega spisa — „neposredni“ spis t. j. spis, na čegar sopodlagi se razsodi o prizivu, in zato za njega ne velja prepoved pravnih izvajanj v zmislu § 78 c. pr. r.

Obširna izvajanja v prizivnih spisih so se pač iz kazenske prakse vtihotapila v civilno pravno postopanje, ker kazensko-pravdni red razločuje napovedbo in izvajanja pravnih lekov (vzklica, ničnosté pritožbe); a celo ta zakon ne pripisuje izvajanjem bistvenega pomena glede pravilnosti leka: izvajanja so samo dopustna. (Glej na pr. določila zakona z dne 20./7. 1912 št. 6 drž. zak.)

Seveda povsem kaj drugega, kakor ne v prizivni spis, ampak v ustno prizivno razpravo spadajoča prizivna izvajanja so navedbe, o kojih govori odstavek 4 §-a 467 c. pr. r., namreč dejanske „navedbe in dokazila, po katerih se more resnica prizivnih razlogov dokazati“. Že s povdarkom navedene besede so jasen dokaz, da zakonodajalec pri tem odstavku §-a ni mislil na izvajanja prizivnih razlogov, temveč le na to, da je treba — kolikor zahteva konkretna kakovost prizivnega razloga — navesti tudi ona dejstva, oziroma ona dokazila, iz katerih izhaja, oz. po katerih se da ugotoviti upravičenost uveljavljenega prizivnega razloga. Istotako se sodba druge instance, da se prizivu ne ugodi,

v bistvu nikdar ne opira na opustitev potrebnege izvajanja prizivnega razloga kot tako, ampak na to, da — „uveljavljen“ je na primer prizivni razlog krive dokazne ocene — dotična navedba („prvi sodnik je neopravičeno smatral izpovedbo priče I. I. za verodostojno“) ne daje povoda za to, da bi sodišče dvomilo o pravilnosti prvosodne, na to izpovedbo oprte dokazne ocene; pomanjkljivost navedbe prizivnega razloga ali nodostajanje izvajanj izključuje — to je vzrok brezuspešnosti priziva — meritorno (v danem primeru v dokaznem oziru) vršečo se presjoo izpodbijane podlage prvosodne sodbe.¹⁾

Tukaj je omeniti, da ima c. pr. red določilo, katero vsaj na videz nasprotuje ravnokar označenemu mnenju gledé tega, da „izvajanja“ prizivnih razlogov sploh ne sodijo v prizivni spis, to je določilo § 491, št. 3 c. pr. r. kolikor je v njem rečeno, da je prizivni spis (tudi tedaj) zavreči v nejavni seji, ako prizivni razlogi niso niti izrecno niti po razločnem sklicevanju posamič navedeni; a dozdeva se mi, da to določilo samo podkreplja nazor, da ne zadostuje z ene strani splošna navedba tehnične označe prizivnih razlogov in da je z druge strani neodpuštljivo potrebno — in to zadostuje brez posebnih izvajanj — konkretno označenje one pomote prvega sodišča, kateri pripisuje prizivatelj pomembnost edinega vzroka ali sovzroka nepravilnosti izpodbijane sodbe. Imenovano določilo je torej nekaka zakonita interpretacija gledé predpisa § 467, št. 2 c. pr. r. v tem zmislu, da je zadoščeno zahtevku ali potrebi kratke a določne označe razlogov izpodbijanja tudi tedej, kadar prizivatelj — recimo — le tekom izpodbijanja resničnosti izpovedbe prič vplete v te svoje navedbe očitek, da je sodnik sicer po tej priči potrjenemu dejstvu napačno prisodil pravno pomembnost. Zakonodajalec hotel je preprečiti, da bi se vporabljalo predpis §-a 467 preformalno ter da bi se smatralo, da je le-temu edino le tedaj zadoščeno, ako je izvor nepravilnosti izpodbijane sodbe izrecno, to je z neposrednim označenjem hibe v razsoji ali v postopanju kot tak

¹⁾ Kakor vedno in povsodi je tudi tukaj eno zlo kaj lahko vzrok drugemu zlu: dejstvo, da vsebuje prizivni spis obširna izvajanja, ima namreč lahko nasledek, da se prizivatelj pri ustni prizivni razpravi „sklicuje“ (v drugem) na vsebino prizivnega spisa ali da „vzdržuje“ „vsa druga“ izvajanja, kar se pa seveda nikdar ne da spraviti v sklad z ustnostjo prizivne razprave.

naveden. Samo jasnosti, razločnosti in določnosti glede navedbe prizivnega razloga — ne pa izrecnosti v tem oziru — zahteva zakon.

Vprašanje torej nastane, kdaj je razlog izpodbijanja, ki v zvezi s pravnim predlogom odločuje in omeji delokrog prizivnega sodišča pri presojanju pravilnosti izpodbijane sodbe, na tak način naveden, da je moči vzeti dotični priziv pod rešeto stvarne kritike, to se pravi, da ga ne zadene usoda zavrnitve brez materijelne presoje ozir. da se mu — pri razpravi — ne more ugoditi, ker prizivni razlog, kakor je bil uveljavljen, ne daje povoda, dvomiti bodisi o pravilnosti dokazne ali pravne ocene ali o tem, da je bilo postopanje nepomanjkljivo izvršeno.

Na to vprašanje se ne da — ako naj ne bo razmotrivanje malo več kakor parafraza zakonovega določila — splošno odgovoriti, treba je temveč, da se jemljejo v pretres nekateri poglobitvi posamezni slučajji uveljavljenja prizivnih razlogov.

Glede prizivnega razloga napačne ocene dokazov se podajo sledeči tipični slučajji:

Dokazna ocena prvega sodnika je oprta edino le na izpovedbo prič. Ustrezajoč določilu §-a 467 št. 3 mora prizivatelj pred vsem navesti dejstva, glede kojih bi moralo prvo sodišče izpovedbi odreči pomembnost za sodbeno podlago ali sopodlago. Slučajji, v katerih hoče prizivatelj z jednostavnimi besedami, da je prvi sodnik pomotno oprl svoj izrek na izpovedbe prič, izpodbijati le-to v celoti, bodo pač redki, že radi tega, ker se ne da misliti, da bi izpovedba v vseh njenih podrobnostih spor odločala ali soodločala; zadovoljiti se pa tudi ne sme s tem, če navede, da izpovedbi, oziroma priči ob pravilni oceni ni pripisovati verodostojnosti, ampak treba je izrecno izjaviti, da smatra subjektivno ali objektivno verodostojnost (in v čem) ali oboje izključeno; jasno mora izhajati iz prizivnega razloga, da hoče prizivatelj uveljaviti, da se je priča, ko je to in to dejstvo potrdila, zmotila (bodi si v pojmovanju ali spominski reprodukciji) ali da je priča v svesti si tega nepravdo izpovedala (objektivna — subjektivna verodostojnost).¹⁾

¹⁾ Jasnost v tem razločevanju postane važna tudi zato, ker je tedaj, kadar je subjektivna verodostojnost priče izpodbijana, odločitev prizivnega sodišča — pod pogojem, da izpovedba priče odločuje kot edino v poštev prihajajoči

Ako se sodba opira na izpovedbo priče in na podatke zaslišanja strank, tedaj si mora prizivatelj predočiti, kako pride sodnik pri taki dokazni podlagi do dokaznega zaključka; izhodišče je in ostane v takem slučaju — slučaj, da se poprime sodnik tega sredstva za spoznanje resnice vsled popolne neverjetnosti zaslišanih prič, so redke izjeme — izpovedba priče; priči ni odrekel v naprej in popolnoma verodostojnosti, ampak dvomil je le, ali je priča mogla, oziroma hotela izpovedati čisto resnico; ako potem stranka pritrdi, kar je izpovedala priča, tedaj odpade za sodnika poprej omenjeni povod za dvom, tedaj je subsidiarno dokazno sredstvo zaslišanja strank sodnika dovedlo do spoznanja, da je tudi priča resnico izpovedala. V takem slučaju ne zadostuje, če prizivatelj izpodbija izpovedbo nasprotne stranke, ampak treba je, da izpodbija obedve podlagi dokazne ocene in pred vs em izpovedbo priče, katera s tem, da sta se stranki zaslišali, ni nikakor — na povsem negativno izpoved priče se tukaj ne misli — izgubila svoje pomembnosti.

Enako je tedaj, kadar se opira dokazna ocena na izpovedbe več prič; ena priča je potrdila poglobitve točke vprašljivih ali spornih dejstev, druge priče pa so ista dejstva deloma ali druge teh dejstev se tikajoče okolščine potrdile. Tudi v tem slučaju je potrebno, da prizivatelj izrečno navede, ali se po njegovem mnenju samo izpovedba „glavne“ priče in v koliko se ne krije z resnico, ali da vidi napačno oceno tudi v tem, ker je sodnik smatral po drugih pričah potrjene okolščine za dokazane.

Kar se tiče zvedeniškega dokaza, pa je predpogoj redno uveljavljenega prizivnega razloga, da se iz prizivateljeve izjave jasno spozna, ali vidi vzrok ali sovzrok napačne presoje v dejanskih ugotovitvah zvedenca (izvid) ali pa — in v čem — samo v zaključkih,

dokaz — v nejavni seji (vsled obojestranske odpovedi v zmislu §-a 492 c. pr. r.) izključena; kajti v tem hipu, ko trdi prizivatelj, da je priča na tak način izpovedala, da je moral vsak ostri opazovalec spoznati, da noče z resnico na dan i. t. d., daje prizivnemu sodišču edino le neposrednost ustne prizivne razprave, oziroma pri tej ponavljane zaslišbe priče možnost, soditi o upravičenosti uveljavljenega prizivnega razloga. Ako je pa samo objektivna verjetnost izpovedbe izpodbijana, ako pravi prizivatelj na primer da je to, kar je priča v dobri veri sicer potrdila, samo na sebi neverjetno, tedaj ni v naprej izključeno — kakovost posameznega slučaja odloča — da se dá pravilnost dokazne ocene znati že na podlagi prizivnih spisov.

izvajanih iz ugotovitev (mnenje). Brez zgoraj večkrat omenjene označbe prizivnih razlogov bo potem tudi brezdvomno to, ali je hotel prizivatelj sodbo izpodbijati v njeni dokazni oceni (zgrešenost izvida) ali njeni pravni presoji (nepravilnost ali pomotnost mnenja).

Glede pravne ocene je nedvomno, da zadostuje, če prizivatelj označi temeljno ali zaključno pravno mnenje prvega sodnika kot zgrešeno, to se pravi: načeloma ni treba, da prizivatelj označi pravne nazore, katerih skupnost je dovela do predmetni spor odločujočega zaključka, posamič kot pravopomotne. V splošnem zadostuje v svrhu, da je prizivno sodišče primorano vzeti celokupno pravno vprašanje v vseh zakonitih predpostavah in znakovih v pretres, izpodbijanje v misli vzetega zaključka kot takega. Seveda ni izključeno, da hoče prizivatelj izpodbijati samo eno ali drugo izmed po sodniku domnevanih predpostav ali znakov; tedaj pač pretehtuje prizivno sodišče gledé dotične sodbene pravne podlage ali sopolage samó izrecno posamič izpodbijani sestavni del pravnega zaključka in reši zgolj vprašanje, ali je ta zaključek z ozirom na neizpodbijano premiso in na nadaljno (v prizivu) izpodbijano premiso pravilen in utemeljen. Prvo sodišče je n. pr. smatrajoč, da pristoja tožitelju glede iztoženega predmeta uveljavljeni pravni naslov (kupna pogodba) in da se je tudi upravičeno skliceval na pravni način pridobitve lastninske pravice (prepodaja ali zemljiškoknjižni vpis), ugodilo tožbenemu zahtevku: ako prizivatelj navede za prizivni razlog edino le to, da je pravni nazor prvega sodišča — „pridobitveni način v zmislu §-a 427 obč. drž. zak. je podan, akopram kakovost stvari ni izključila le-te fizične prepodaje“ — pomoten, tedaj je za prizivno sodišče izključeno, da bi vzelo v pretres tudi vprašanje glede naslova, katero se opira, mimogrede rečeno, seveda tudi na povsem druga (neizpodbijana) de'jstva, in to kljub temu, če je stvar taka, da na primer o kakem veljavnem pravnem naslovu vsled nejasnosti ali nedoločnosti dozdevne pogodbene volje ne bi moglo biti govora.

Z ozirom na pravno domnevo (§ 270 c. pr. r.) ki se prvi sodbi vzame za podlago, bo pa prizivni razlog le tedaj ustrezal določilu § 467 št. 3 c. pr. r., kedar prizivatelj izpodbijajoč sodbo, vpošteva sledeče :

Po § 270 c. pr. r. ne potrebujejo dejstva, o katerih je domnevati, da so, nobenega dokaza; uporaba tega določila v izpodbijani sodbi sicer ne more delati posebnih težkoč glede pravilne navedbe prizivnih razlogov v zmislu § 476 št. 3 c. pr.: kratko in določno je tu označen „razlog izpodbijanja“, ako prizivatelj izjavlja, da smatra (d o k a z n o) domnevo prvega sodišča za zgrešeno, da so pravni domnevi v podlago služeeča dejstva (takozvani „domnevni razlog“) dokazana, ali da smatra mnenje prvega sodnika, da so zakoniti predpogoji u p o r a b n o s t i pravne domneve sploh podani, za pomotno. Zgrešeno pa bi bilo, ako bi se prizivatelj zadovoljil s splošno navedbo, da se je sodnik zakonite domneve napačno poslužil; pomanjkljivost postopanja pa bi bila uveljavljena, ako prizivatelj trdi, da je prvi sodnik prišel do po zakonu predpisanega zaključka, ne da bi bil domnevni razlog po nasprotni stranki uveljavljen, oziroma dokazan!

Že večje pazljivosti pa je treba pri izpodbijanju uporabe določila § 269 c. pr. r.; iz priziva mora brezdvomno slediti, glede katerega izmed pogojev za domnevo notornosti smatra prizivatelj mnenje prvega sodnika za zgrešeno. Kajti zgrešenost lahko obstoja v dvojni smeri: prvič v tem, da opira sodnik svojo sodbo na „notorna dejstva“, dasi se stranka ni sklicevala na taka dejstva,¹⁾ (uveljavljena pa ne potrebujejo nobenega dokaza), drugič, da vobče znana dejstva (da je na pr. stranka že nekaterikrat nastopala pri istem sodišču z za povsem neutemeljene spoznanimi zahtevki) ne opravičujejo iz teh dejstev izvajanega zaključka (na pr. na pomanjkanje verodostojnosti stranke), ali tretjič v tem, da sodnik ni navedel onih okolščin oz. dejstev, na katera se občno znanje — notornost kot taka opira. V prvem slučaju se uveljavi prizivni razlog pomotne pravne presoje, ker je smatral sodnik izrecno uveljavljenje dotičnih dejstev pri uporabi pojma

¹⁾ Občna pravdna dolžnost stranke, navesti vsa dejstva, na katera se opira zahtevke, ozir. protizahtevke (takozvana substanticijska dolžnost) velja namreč tudi glede notornih dejstev; ona samó ne potrebujejo dokaza (ako so uveljavljena); izjema v zmislu § 402 št. 2 c. pr. r., glasom katerega je predlog, da se izda zamudna sodba, zavrniti ako je pri sodišču obče znano, da je izostala stranka zadržana priti vsled prirodnih dogodkov ali drugih neodvratnih naključb, ne pride v poštev, ker gre v tem slučaju za obrambo pravdne strankine pravice.

notornosti za nepotrebno, v drugem slučaju razlog napačne ocene dejanskega stanu in v tretjem razlog pomanjkljivosti postopanja. —

Kar se tiče slednjič uveljavljenja prizivnega razloga pomanjkljivosti postopanja, izključuje že raznoterost določil glede načina postopanja razvrstitev tipičnih slučajev: splošno pa velja tudi pri tem razlogu zgoraj večkrat povdarjeno načelo, — v tem zmislu, da se mora iz prizivne izjave brezdvomno spoznati, kateremu činu prvega sodnika oziroma, kateri opustitvi v postopanju pripisuje prizivatelj pomembnost uzočnosti (souzročnosti) glede uveljavljenja nepravilnosti izdane sodbe.

Predpogoj za to, da je tudi mogoče prizivatelju, sestaviti prizivni spis tako, kakoršnega je imel zakonodajalec v mislih, pa je, da razlogi sodbe ne pripuščajo nobenega dvoma o tem, vsled katerih uvaževanj da je sodnik prišel do spoznanja, da je bilo tako soditi, kakor je sodil.

Sodba z razlogi tvori logičen zaključek: razlogi so premise za sodbo; da pa tudi kot take učinkujejo, je potrebno, da loči sodeči sodnik ostro ona dva sestavna dela svojih uvaževanj, ki sta skoro pri vsaki pravdi — da spor zavisi samo od rešitve kakega pravnega vprašanja, je pač samo izjemen slučaj — za izrek odločujoča, namreč na eni strani dokazne domneve in na drugi strani pravno presojo; če naj bode sodni izrek s prepričevalno jasnostjo in razločnostjo utemeljen in če naj ne bodi podlegli stranki izpodbijanje sodbe nehoté otežkočeno, je potrebno da izhaja iz razlogov nedvomno 1. kaj je smatral sodnik dokazanim, 2. zakaj je prišel do tega dokaznega spoznanja in 3. katero zakonito določbo in zakaj jo je vzel svoji sodbi za pravno podlago.

Res je sicer, da bo taka razvrstitev idej, katere so dovedle sodnika do njegovega izreka, večkrat na kvar „le p e m u“ izvajanju ali glatkemu razvijanju sodnikovih misli, a ta škoda mora stopiti v ozadje z ozirom na korist, katera je za podleglo stranko združena s tem, da brez vsakih težkoč spozna, pri čem da je: marsikak priziv smatra prav radi premale jasnosti sodbenih razlogov, da je sodnik vzel za podlago sodbe pravno ali dokazno domnevo, ki pa po resničnem nazoru sodnika ni sodelovala pri

sodbenem zaključku ali ki jej sodnik vsaj ni pripisal one, sodbo povzročajoče ali sopovzročujoče pomembnosti, od koje pa prizivatelj — prav vsled nejasnosti razlogov izhaja.

Ako so razlogi sodbe jasno, določno in razločno izvedeni, to se pravi, ako je brezdvomno spoznati iz njih idejna pot, po kateri je sodnik na eni strani glede dokazov, na drugi strani glede pravnega subsumiranja prišel do svojega izreka, potem tudi za prizivatelja ne more biti težavno, sestaviti priziv, ki ustreza predvsem glede razlogov izpodbijanja zakonitemu določilu § 467 št. 3 c. pr. r.¹⁾

Ako se drži sodnik pri notranji konceptiji sodbe in potem pri pismeni sestavi nje razlogov povdarjenega načela, tedaj n. pr. stavek te vsebine: „sodišče smatra dokazanim, da sta stranki dne tega in tega sklenili to in to kupno pogodbo“ — nikdar ne najde mesta v sodbenih razlogih, ako je bilo namreč na primer med strankama sporno, 1. da sta se sploh gledè iztoževanega konja pogajali in konečno pogodili in 2. da je smatrati obojestranske (zanikane) izjave za obvezne izjave v zmislu § 1053 obč. drž. zak.

Stavek takšne vsebine zverži proti povdarjenemu načelu, kako je uvaževanja sodbe ločiti in razvrstiti, dokazno oceno s pravno presojo in moral bi se glasiti edino le tako, da smatra sodnik na podlagi tega in tega dokaznega razloga dokazanim, da je tožitelj nasproti tožencu izjavil, da mu „proda“ konja za to in to ceno in da je tožitelj sprejel to ponudbo z besedami, „dobro če mi ga daš“, da smatra sodnik nadalje — iz teh in teh razlogov, da je bila s temi izjavami sklenjena pravno-veljavna kupna pogodba.

Ako se tako ločijo z ozirom na ugotovljena dejstva uvaževanja, katera se tičejo dokazne ocene, od onih, kojih predmet je zakon, potem bo pač kaj težko in redkò nastal prepir o tem, vsebuje li kaka domneva sodečega sodnika pravno domnevo ali pa dejansko ugotovitev; stvar sama nikdar ne more biti nejasna — nejasnost tiči vedno le v besedah; predmet sodbenih razlogov so ali dejstva ali uporaba zakona ali zaključki iz dejstev (oziroma

¹⁾ Pripominjam, da govorim iz skoraj desetletne drugoinstančne prakse, katera mi je dala obilno priliko za spoznavanje resnic, o katerih govorim.

na dejstva) ali zaključki iz zakona: *tertium non datur*, ali boljše rečeno: *tertium datur tantum ex lingua!*

Zaključek iz dejstev, torej dokazno oceno, a nikdar ne pravne presoje vsebuje na primer domneva, da je stranka s to in to izjavo hotela gotovo pravno posledico; človeška volja, enkrat poznana kot taka, je golo dejstvo, dà, z ozirom na ekonomsko pravno torišče vsega človeškega delanja in nehanja je uprav dejstvo vseh dejstev.

To torej, kar je revizijsko sodišče na Dunaju v sodbi z dne 11./11. 1908, objavljeni v Jur. B. 1909 št. 6 izreklo, namreč, da je zaključek sodišča, da sta stranki izključili pravico in obvezo učinkovite dobave in istega prevzema, dejstvena ugotovitev, tvori brezdvomno resnico, glede katere bi pač tudi v predmetnem slučaju prepis izostal, ako bi se bila nižja sodišča držala zgoraj označenega načela glede ločitve razlogov tako, da bi jasno in odločno najprej ugotovila izjave strank kot take, potem sklepala iz njih na pogodbeno voljo in bi slednjič te izjave, ozir. to voljo postavila pod zakonita določila. —

Nadalje tudi reklo, da ostane lahko vprašanje nerešeno, ali se je to in to dejansko zgodilo, ali je zmisel tega in tega zakonovega predpisa ta ali drug, naj bi se nikdar ne nahajalo v sodbenih razlogih.

Dejstva, katera se predlože sodniku pri razsojanju, so ali za odločitev važna ali nevažna: v vsakem slučaju mora sodnik — ako hoče, da ustrezajo potem tudi eventualni prizivni razlogi zakonitim zahtevam — zavzeti odločno stališče, to se pravi, on mora zatrjevati (ali že dokazati) dejstva — navajajoč razloge za to — brez ovinkov označiti, da pri razsoji prihajajo v poštev ali da so za razsojo brez pomena, sicer sodnik v konkretnem slučaju lahko vzbudi v podlegli stranki dvom, ali sodnik ni vendarle nekako sugestivnim potom stal pod vplivom onega dejstva, ki se glede važnosti ali nevažnosti ni označilo, in povzroči s tem tudi nejasnost in neodločnost pri uveljavljanju prizivnega razloga. Isto tako je gledé pravnih vprašanj, brezbarvnost jim v sodbenih razlogih nikdar ne pritiče; ako sodnik spozna, da so za razsojo neodločilna, tedaj je to (z razlogi) kratkomalo izreči, prav tako kakor je treba v nasprotnem slučaju izrecno ugotoviti pomembnost

in njene razloge. Tudi tukaj je vsak „tertium“ nekaj, kar ne spada v sodbene razloge. —

Določnosti sodnikovih izrekov nasprotuje tudi in je potencialno vzrok nedoločnosti v navedbi prizivnih razlogov, ako sodnik, pretehtajoč izpovedbo priče, noče le-te „pretrdo“ prijeti in se izrazi na tak način, da sicer noče odreči priči resničnosti, a da vendar tega in tega dejstva, potrjenega po priči, ne more smatrati dokazanim. Iz razlogov, vsled kojih sodnik ni smatral dejstva dokazanim, se da morebiti sklepati, da sodnik ni odrekel priči subjektivne verodostojnosti, da je temveč računal s kako zmoto v opazovanju dotičnega dejstva, s slabim spominom ali z drugimi takimi, objektivno verodostojnost zadevajočimi činitelji; a vendar lahko nastane dvom, ali in v koliko je vzlic temu, da sodnik ni „hotel“ dvomiti o verodostojnosti priče, uplivalo dejstvo, da je dala izpovedba priče povod k taki negativni označbi glede popolne verodostojnosti, vendarle na predmetno dokazno oceno. Ta pa povzroča kaj lahko, da si ostane stranka, uveljavljajoča prizivni razlog napačne ocene dokazov, na nejasnem in da bo tudi to uveljavljenje več ali manj negotovo, nejasno, in da tako ne bo ali vsaj popolnoma ne bo uztrezalo zahtevku zakona (§ 467 št. 3).

Posebne pažnje pri sestavi sodbenih razlogov — vedno z ozirom na morebitno izpodbijanje sodbe — zaslužijo izvajanja, ki se tičejo podatkov zvedeniškega dokazovanja. Ako naj bode možna razločna in določna označba tozadavnega prizivnega razloga, je neizogibno potrebno, da se predvsem ločijo izvajanja glede izvida od onih glede mnenja: prva so vedno del dokazne ocene (tudi, kar izhaja že iz zgoraj navedenega, kedar tvorijo zaključke), druga izvajanja morejo biti predmet pravne ocene, to tembolj, če se zgodi ne redko kedaj, da je zvedenec pri oddaji svojega, po sodniku odobrenega mnenja prekoračil meje svojega delokroga ter vpletel v svoje mnenje zaključke pravne kakovosti. —

Konečno bodi omenjeno, da tudi retorična vprašanja nikdar ne spadajo v sodbene razloge (na pr.: kaj li mora storiti stranka? — kaj drugega bi moglo biti zmisel tega določila? i. t. d.). Tudi pri takih vprašanjih nastane nejasnost v tem pogledu, kak vpliv je vendar imel (abstraktni) predmet vprašanja, ki je ostalo brez

odgovora, na sodnikovo naziranje, bodi si v dokazni, bodisi pri pravni oceni, in posledica je tudi tukaj prizivni razlog, ki ne ustreza zakonu. Sodnik ni poklican, da v svojem izreku ozir. utemeljevanju sproži vprašanja, ampak je dolžan, da odgovori na vprašanja, nastala vsled strankinih trditev ozir. vsled podatkov postopanja, z vso jasnostjo in določnostjo.

Jasnost in določnost sodbenih razlogov je torej predpogoj jasnosti in določnosti priziva glede navedbe prizivnih razlogov, kakor jih ima večkrat omenjeno določilo c. pr. reda v mislih, in daje možnost, da je priziv v njegovem najbolj bistvenem delu sestavljen z učinkovito in od zakona (§ 467 št. 3) izrecno zahtevano kratkostjo. Izpreminjajoč znane Shakespearove besede, „da je kratkost duša dovtipa“, bi rekel:

Brevity is the soul of appeal! —

„Kratkost je duša priziva!“

Pravo bodočnosti.

Dr. France Goršič.

I. Nemško pravo.¹⁾

V prastari dobi slehernega naroda najdeš le pičlo pravnih stavkov. Red družbe sloni in obstaja na prazvezah in njihovih združbah (rodbina, župa, rod, pleme, narod). Nastajajo nove skupine, ki prevzamejo dobršen del pranaloga, a vstajajo jim nove naloge: občina, država, društva, verske družbe, politične stranke, kmetijske združbe, pridobitne zadruga itd. Kolikor več je teh skupin, toliko več je pravnih stavkov.

V Nemcih se je zobličilo najprej staro zemljiško, pogodbeno in dedinsko pravo. Potem je prišlo fevdno pravo, ki je

¹⁾ Knjištvo glej v mojem spisu „Nemški pokret za »prosto« pravo“, „Slov. Pravnik“ 1913, str. 257—258; dalje osobito Eugen Ehrlichova „Grundlegung der Soziologie des Rechts 1913“.